

Pecsuk Ottó

ISTEN ÉS MAMMON. A PÉNZ ÉS A GAZDAGSÁG BIBLIAI SZEMPONTBÓL

A Református Megújulási Konferencia (RMK) létrejöttében közvetlenül nem játszott szerepet az a téma, amelyről ez az írás szól. Közvetve azonban nagyon is. A 2010 óta elmúlt tizenhat évben gyakran merült fel a közvéleményben az egyházak és az egyházfinanszírozás, általánosabban az egyház és a pénz kapcsolata. Bár az igazság kedvéért gyakran hangsúlyozzuk a kritikai hangokra válaszul, hogy a mai magyarországi helyzet onnan eredeztethető, amikor a kommunizmus korai éveiben elvették, illetve államosították az egyházak vagyonát, ezért minden, ami azután történt, a részleges kárpótlás vagy az elmúlt tizenhat év „bősége” és állami nagyvonalúsága abból a perspektívából értelmezhető igazán. Ugyanakkor az egyház a jelen eseményeit és döntéseit nem indokolhatja hetven évvel ezelőtti sérelmekkel, hiszen ha így tesz, múzeumi tárgyként deklarálja önmagát, és feladja azt a kötelességét, hogy a saját egyháztagságának és a „külvilágnak” (ha van ilyen egyáltalán) tartozzék számadással. A kegyelmi ügy és az elmúlt tizenhat év visszakapott ingatlanai, az állam egyház-finanszírozásai mind ugyanannak a folyamatnak a részei, és sok esetben a főszereplők is ugyanazok. Ezért tűnt fontosnak, hogy az RMK konferencián bibliai szempontból is áttekintsük azt, amit a Biblia a pénzről és a vagyonról, a jólétről és a szegénységről tanít. A téma ugyanis az egyház mindenkori hitelességének kérdéséhez tartozik, különösen napjainkban és az európai kultúrkörben, ahol a feddhetetlenség, a transzparencia és az elszámoltathatóság olyan kőbe vésett értékei a közbeszédnek, amelyek végső soron szintén a bibliai etikából erednek.

Mint mindig, amikor valamilyen általános témát vizsgálunk bibliai szempontból, a vagyon és a pénz kérdésénél is azzal kell

Pecsuk Ottó. Fotó: Füle Tamás | parokia.hu

számolnunk, hogy szükségképpen általánosítunk, egyszerűsítünk és egyszersmind torzítunk. A Biblia sok évszázad távolából és egészen más kulturális-történelmi milióból szól hozzánk, ezért egy ilyen vizsgálódásnál nem is a konkrét szabályok levonása, hanem a biblikus szemlélet felismerése és elsajátítása lehet a reális cél.

A Bibliában három nagy irodalmi egységet látunk magunk előtt, amelyek pénzzel és gazdagsággal kapcsolatos nézetei világosan elkülöníthetők egymástól. Ezeket fogom most röviden áttekinteni. Több lépésben érkezünk meg Jézusnak a címében megadott tanításához, Isten és a mammon szembeállításához. Hogy érezzük, vizsgálatunk és dilemmáink nem előzmény nélküliek, a keresztyén egyháztörténet gazdag tárházából kiemelek egy nagyon jellemző és tanulságos epizódot. Végül az írást néhány, napjaink református valóságára vonatkozó tanulssággal szeretném zárni.

I. A Tóra és a történeti könyvek

Az Úr igen megáldotta az én uramat [Ábrahámot], aki meggazdagodott: adott neki juhokat, marhákat, ezüstöt, aranyat, szolgálókat, szolgálóleányokat, tevéket és szamarakat” (1Móz 24,34k) – mondta Ábrahám öreg szolgálója Lábánnak, amikor megérkezett hozzá hosszú útja után. A héber Biblia keresztyén kánonunk szerinti első könyvei jobbra úgy beszélnek a gazdagságról és a vagyonról, mint Isten áldásáról, amely a szövetségi hűség jutalma. A mózesi törvények szerint az engedelmességet áldások, az engedetlenséget átkok követik, és ezek a materiális javakhoz való hozzáférésben vagy azok elvesztésében öltenek testet (5Móz 28). Mindeközben a mózesi törvények szabályozzák a túlzott mértékű vagyon felhalmozását és a szegények kizsákmányolását (2Móz 22,20-26). Isten szereti a népét, és azt szeretné, ha részesednének a teremtet világ minden szépségéből és jóságából, sőt, ebből adnának a környezetüknek (1Móz 12,3). Ádám még azzal bűnhődött vétkéért, hogy kiűzetett az Édenből, ahol minden földi jóban része volt, Ábrahám viszont hűsége miatt már meggazdagodott.¹ Ez a logika érvényesül az egységes királyság korának krónikáiban, amikor az ifjú Salamont Isten mesés vagyonnal is megáldja legendás bölcsessége mellé (1Kir 4; 2Krón 1,15). A kettéosztott királyság történetében visszatérő minta, hogy az Istentől eltávolodott királyok, például Áház, Ámon vagy Manassé kánaáni, asszír, egyiptomi vagy babiloni mintákat és kultuszokat követve szegénységbe, majd végső pusztulásba sodorták előbb Izráelt, majd Júdát. A királyság korában, a Sámuel intése ellenére megválasztott királyok eltévelyedése miatt jelennek meg a próféták, akik nem csupán Isten követői, hanem egyben a nép elő lelkiismeretei is, és így szükség esetén még a királyokat is szembesítik bűneikkel, és ítéletet hirdetnek felettük (1Kir 14,11; 18,1-19; 20,19). Ők már a vagyonról és a gazdagságról is másként vélekednek, mint a Biblia első könyveinek szerzői, ugyanakkor hasonlóan, mint a még későbbi bölcsességirodalom egy jelentős része.

1 HOFFMAN, R. J.: Wealth, in SMITH, M. – HOFFMANN, R. J. (eds.): *What the Bible Really Says*, San Francisco, Harper, 1989, 171–188.

II. Próféta és bölcsességirodalom

„Ne törődj azzal, ha valaki meggazdagszik, ha sok kincs lesz is házában. Úgysem vihet magával semmit, ha meghal, nem követi kincse.” (Zsolt 49) – A zsoltáros a prófétákhoz hasonlóan már egyáltalán nem hisz abban, hogy a gazdagság Isten áldása lenne. Inkább úgy értelmezi, mint egy lehetőséget az elbizakodottságra és az Istennel való szakításra.² Még rejtélyesen, homályosan, de már itt felsejlik az evangéliumok mammonja, a démonikus gazdagság, amely arra csábít, hogy inkább benne bízunk, és ne Istenben. A zsoltárok és a próféták is a szegényeket és a velük azonosított igazakat vigasztalják, az *anavimot*, akikkel szemben álltak az őket elnyomó *bűnösök*, a gazdagok, akik csak magukban (és az igazságtalan eszközökkel felhalmozott vagyonban) bíztak, és Isten ellenségei voltak (Zsolt 49,16-20). Bár a bölcsességirodalom nem mondja ki egyértelműen, hogy a vagyon önmagában bűn, de a gazdagság és az Istentől való arrogáns eltávolodás összekapcsolódik (Péld 1,19; 8,12-21). Ezt nevezi majd János első levele az élet kérdésének, a középkori skolasztikusok pedig *concupiscentia vitae*-nek.³

A próféták és az apokaliptikus prófétai irodalom szerint a gazdagság már nem Isten áldása, és nem is jöhet létre Isten jóváhagyásával. A magabízó gazdagok (Jer 9,23) elnyomására a megoldást az jelenti majd, hogy Isten elhozza az ő nagy és félelmetes napját, amikor a gonosz gazdagok meglakolnak: „Ezüstjük és aranyuk nem tudja megmenteni őket az Úr haragjának napján. Éhségüket nem csillapítják, gyomruk nem tölthetik meg vele; ez csak bűnbe vitte őket.” (Ez 7,19) – hirdeti Ezékiel próféta. Zofóniás is ezt a fenyegetést folytatja Jósias és Jójákim korában (Zof 1,18).⁴

Érdekes módon a Krisztus születését megelőző évtizedekben újra megjelent a zsidóság irodalmában valami ahhoz hasonló, amit a mózesi könyvek pozitív gazdagságteológiája jelentett, mégpedig az apokrif irodalom messianisztikus könyveiben: az új Dávid vagy az új Mózes, tehát a várt messiás uralma újból a materiális jólét és gazdagság ígéretét hozta el. Az Újszövetség és a keresztyén teológia azonban mégsem itt veszi fel a vagyonról és gazdagságról való gondolkodás fonalát, hanem ott, ahol a bölcsességirodalom és a prófétai vagy apokaliptikus szemlélet elhagyta.

III. Az evangéliumok

Az evangélisták a bölcsességirodalom rezignált pesszimizmusát és a próféták gyanakvását a vagyonnal kapcsolatban aktív kárhoztatássá formálták át. Ahogyan a bölcséssel szemben az együgyűeket vagy a kisdedeket dicsérik, úgy az istentelen gazdagokkal szemben az istenfélő szegényeket támogatják. A vagyonnak és az azt szimbolizáló mammonnak a megvetése egészen bizonyosan visszavezethető az Úr Jézus Krisztusig. Lukács és Máté evangélisták egyöntetűen idézik őt, ahogy őva inti tanítványait a mammon-

2 BLOMBERG, Craig L.: *Neither Poverty nor Riches: A Biblical Theology of Possessions*, Downers Grove, InterVarsity Press, 1999, 244.

3 HOFFMANN: i. m., 177.

4 Uo., 179.

tól, a vagyonba vetett bizalomtól, egy egészen más ellen-istentől. Lukács és Máté is úgy ábrázolja Jézust, mint aki elsősorban a szegényeknek, valódi követőinek prédikált: „Boldogok vagytok, ti szegények” (Lk) vagy „Boldogok a lelki szegények” (Mt).⁵ Jézus szerint minél előbb ismerjük fel, hogy a pénzbe és vagyonba vetett bizalom becsap minket, hogy a mammon hamis mammon, annál közelebb kerülünk Isten országához. Jézus ellenfeleiről, a farizeusokról megtudjuk, hogy szerették a pénzt is (Lk 16,14), nem csupán az elől ülést és a társadalmi megbecsülést. Az üdvösség is az elveszett és megtalált igazi értékben jut kifejezésre: az elveszett bárányban, az elveszett drachmában vagy az elveszett, de megtaláltatott tékozló fiúban (Lk 15).⁶ Zákeus is akkor lehet újra Ábrahám gyermeke, amikor nem csak lemond ebül szerzett vagyonáról, de kárpótolja azokat, akiket kifosztott (Lk 19). Jézus követői elhagyták mindenüket, családjukat, vagyonukat az igazi értékért, az igazgyöngyért és a szántóföldbe rejtett kincsért, vagyis Isten országáért (Mk 10,25.28). Az első tanítványok Jeruzsálemben szegényeknek hívták magukat (Róm 15,26; ApCsel 11,29), és a vagyonról való lemondással mint az igazi megtérés jelével mintát adtak a keresztyén egyház történetében a sivatagi atyáknak, a szerzeteseknek, a különféle eretnekmozgalmaknak, de még a reformáció követőinek is, vagy később a 20. század derekán a latin-amerikai felszabadításteológjának.

IV. Isten és a mammon

„Senki sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket fogja gyűlölni, a másikat pedig szeretni, vagy az egyikhez ragaszkodik majd, a másikat pedig megveti. Nem szolgálhatok Istennek és a mammonnak” (Mt 6,24 és Lk 16,13). Jézus mondása a mammonról, a hamis istenségről két helyen is megszólal, Máté és Lukács evangéliumában, más-más kontextusban. Máténál a hegyi beszéd keretében az igaz kegyesség egyik jele, ha az ember nem a hamis mammonban, hanem Istenben bízik. Lukácsnál nehezebb a helyzet, hiszen a titokzatos jelentésű hamis sáfár példázatának feloldása és összefoglalása ez a tanítás. Mindkét helyen azonos ugyanakkor a mammon nyelvészek által javasolt arámi-héber alapja, az *áman*, bízni ige.⁷ Az igazi kegyes hívő csak Istenben bízik, és nem más, bizalmat ígérő hamis istenségben, a mammonban. A hamis sáfár (Lk 16,1-13), amikor rajtakapták a sikkasztásán, az ebül szerzett vagyont, a mammont arra használta fel, hogy bebiztosítsa a jövőjét, hogy ha munkanélkülivé válik, legyenek, akik befo-

5 Vélhetően Lukács őrizte meg az „eredetibb” kijelentést a valódi szegényekről, Máté azonban már úgy ítélte meg, hogy ez önmagában félreérthető: nem önmagában a szegénység tesz boldoggá, vagyis Isten áldott gyermekévé, hanem a tudatosan, a lelki élet meggazdagodásáért vállalt „lelki szegénység”. Nem az egyszerű koldus a boldog, hanem az a Simeonhoz vagy Annához (Lk 2,21–28) hasonló „Isten-gyermeke”, akinek egész életét az Úr szabadítására való várakozás tölti ki. Ahogyan a *Gute Nachricht Bibel* bibliafordítás első változata fogalmaz: „aki üres kézzel áll az Úr előtt”.

6 HOFFMANN: i. m., 183.

7 Vö. GROENEWALD, E. P.: God and Mammon, *Neotestamentica*, 1. évfolyam, 1967/1, 59–66, 62.; GRUNDMANN, Ch. H.: Mammon – Its Biblical Perception, *Mission Studies*, 12. évfolyam, 1995/1, 145–156, 157.

gadják, azok, akiknek sikkasztott jövedelméből,⁸ elengedte az adósságukat. Jézus szerint a mammon is lehet jóra használni. Feltéve persze, ha nem bízunk benne, hanem eszközként felhasználjuk, hogy bebocsátást nyerjünk az örök hajlékba, az üdvösségbe.⁹ Egy német ószövetséges teológus, Rainer Kessler szerint Izrael vallásszociológiájának alapdefiníciója, hogy a gazdagok üdvössége a szegények közbenjáró imádságaitól függ.¹⁰ Ezt Jézus is így gondolhatta. Nem az a baj, ha pénzed vagy vagyoned van. Az a baj, ha önmagad hízlalod (vö. Ez 34,2), és Isten iránt hálátlan vagy,¹¹ mint a bolond gazdag a példázatban (Lk 12,13-21). De ha segítsd vele az árvát, az özvegyet és a szegényeket (Jer 7,6; 22,3; Zak 7,10; Mal 3,5; Mk 12,40; Jak 1,27), akkor a hamis mammon az üdvösség eszközévé nemesedhet.

V. Egy kis egyháztörténet

Az egyház néhány évszázadig ezt a modellt követte. Kis pénz, nagy hit. Az egyházi pénzügyek alapja kis túlzással élve az özvegyasszony két fillérje volt. Az egyházban az első néhány évszázadban ritkán jelentek meg az igazán gazdag patrónusok. Mikor jelent meg a nagy pénz mint nagy probléma az egyház történelemben? Azt gondolnánk, hogy a Nagy Konstantin-i fordulattal, a negyedik század elején, de Peter Brown ókortörténész szerint inkább a negyedik és ötödik század fordulóján. Ekkor áramlanak a nagy patrónusok az egyházba. Természetesen ezek a gazdag jótevők nem az újonnan épült bazilikák hátsó padjaiban foglaltak helyet (Lk 14,10), hanem rögtön püspökök és más egyházvezetők lettek. Egyre többen láttak fantáziát abban, hogy a világi karriert egyházvezetői karrierre cseréljék. A korszak írói, Ágoston, Jeromos, Pelagius, de a leg tudatosabban talán Milánó püspöke, Ambrosius foglalkozott a kérdéssel, hogy vajon mi a nagyobb: a mammon jelentette veszély, vagy az a lehetőség, amelyet a támogatók pénze teremt az egyház diakóniájában, szegénygondozásában. Ambrosius és az atyák úgy döntöttek, hogy a pénznek nincs szaga. Az egyház mint gondoskodó anya a rábízott vagyonnal ellátja gyermekeit. Brown szerint ekkor megnyílt egy új teológiai út: a gazdag adományokért cserébe az egyház garantálhatta az adományozó és családja számára az üdvösséget.¹² Mert ugyan nehezebb a gazdagnak bejutni az Isten országába, mint a tevének a tű fokán átmenni (Lk 18,25), de Istennél, aki az ügyek intézését e földön az anyaszentegyházra bízta, semmi sem lehetetlen. Innen már ismerjük az egyháztörténeti leckét, amelynek egyik fontos elágazásában felbukkan majd a fiatal ágostonrendi szerzetes, Luther doktor, aki elítéli a bűnbocsátó cédulákat árusító Tetzl üzelmeit.

8 Vagy a számlák további meghamisításával, de ez itt mindegy.

9 HIERS, R. H.: Friends by Unrighteous Mammon: The Eschatological Proletariat (Luke 16:9), *Journal of the American Academy of Religion*, 38. évfolyam, 1970/1, 30–36.

10 Bár Kessler könyve megjelent a Kálvin Kiadónál magyarul is (KESSLER, R.: *Az ókori Izrael társadalma*, ford. SZABÓ Csaba, Budapest, Kálvin Kiadó, 2011.), ez nem abban található, hanem a szerző mondta egy kérdésre a könyv budapesti bemutatóján.

11 WEBORG, John: God and Mammon, *The Covenant Quarterly*, 41. évfolyam, 1983/1, 6.

12 BROWN, P.: *Through the Eye of a Needle: Wealth, the Fall of Rome, and the Making of Christianity in the West, 350-550 AD*, Princeton, Princeton University Press, 2012, 530.

VI. Következtetések

Luthertől napjaink református egyházáig nagyon hosszú út vezet, és egy ilyen rövid jegyzetben nem is lehet a mai helyzet elemzésébe belemenni. A vagyonnal és gazdagsággal kapcsolatos bibliai tanításnak azonban van néhány tanulsága, amit levonhatunk.

1. Az Ószövetség első könyvei szerint a földi javak Isten ajándékai, amelyeket ő nekünk adott, hogy azokkal hálaadással és örömmel élhessünk. Azt hiszem, az elmúlt néhány év egyházkormányzati tevékenységeinek volt egy pozitív hozadéka. A törekvés, hogy a nehéz anyagi helyzetben szolgáló lelkipásztorok emberhez, értelmiségihez méltó anyagi körülmények közé kerüljenek. Pásztor János azt mondta egyszer, hogy ők fiatal lelkész korukban annyira szerettek szolgálni, hogy még akkor is csinálták volna, ha fizetniük kellett volna érte. Ez jó aforizma, de nyilván nem elvárható senkitől az anyagi kiszolgáltatottság és ellehetetlenülés. Ugyanakkor Pásztor János azt is mondta nekünk, akkori fiatal pályakezdő lelkészeknek, hogy ha egy lelkész jobban él, mint a gyülekezeti tagjainak átlaga, az az ő szége, ha rosszabbul, az a gyülekezeté.
2. Az anyagi javak, a vagyon, a meggazdagodás a legnagyobb csábítások egyike, ami elvonhatja a hívő ember figyelmét Istenről. Nagy veszélynek érzem az anyagi gyarapodás felé forduló egyházi gondolkodást. Nem a *prosperity gospel* tévtanításáról beszélek, az nem református probléma. De ahol a mammon beteszi a lábát az egyházba, ott meggyengül a hit,¹³ elerőtlenedik a misszió, meghidegül a kegyesség, és megjelennek az anyagi természetű viták, az irigység, a versengés, és a hazugság, amellyel igyekszünk elpalástolni a társadalom előtt kínosnak tűnő gazdagodást. A pénz központi kérdéssé emelése ugyanis utat nyit egy a kereszténységtől egészen eltérő antropológiának, a mammon antropológiájának. Itt az ember helyett a pénz a fő értékmérő, és tulajdonképpen az ember értéke is pénzben mérhető. A kapitalizmusban élő ember számára ez a gondolkodás ismerős, de az egyház ezt a szemléletet nem veheti át, úgy kellene benne léteznie, mint a kőnek a patakban, nedvessé válva ugyan, de át nem itatódnia vele.¹⁴
3. Ahogy Zákeusnál is, a lelki megújulás, megtérés félreérthetetlen jele a változás az anyagiakhoz való viszonyban. Ha a pénz öncél helyett hasznos eszközzé, a hűség sáfárságot lehetővé tévő erővé válik, akkor lelki gazdagodást is eredményezhet. A hamis mammon helyes felhasználása az üdvösség forrása lehet. A hatékony diakónia önmagában még nem siker, nem garanciája a hatékony misszióknak, ezt a nyugati példák is mutatják, de ha párosul puritánsággal és anyagi józansággal

13 POPE FRANCIS: Morning Meditation in the Chapel of the Domus Sanctae Marthae. The Power of Money, Friday 20 September 2013, *L'Osservatore Romano*, n. 39, 25 September 2013.

14 NICKEL-SCHWÄBISCH, Andrea – WESTPHAL, Euler Renato: Qual O Valor Do Ser Humano? Sobre a Idolatria Do Dinheiro Na Sociedade, *Revista Confluências Culturais*, 7. évfolyam, 2018/3, 128–142.

más területeken, az hozzájárul az egyház hitelességéhez.¹⁵ A pénz és az anyagi javak bibliai szemlélete azt jelenti, hogy a mai egyház csak eszközként,¹⁶ és nem az áhított anyagi biztonságot jelentő célként tekinthet rá. Pénzre olyan mértékben van szüksége az egyháznak, amennyire elláthatja segítségével az özvegyek és árvák, a gyengék és számkivetettek¹⁷ gondozását vagy éppen azokat a társadalmi szolgáltatásokat, amelyek az evangéliumi küldetésből igazolhatók.¹⁸

4. Van az a mértékű vagyonfelhalmozás, amely már védhetetlen, és cáfolhatatlan vádirattá válik az egyház ellen. Nem akarok konkrét példákat említeni, nehogy a teljes igazság ismerete nélkül elhamarkodottan ítélek, de sokszor az az érzésem, hogy bizonyos vagyontárgyak egyházunk által 2010–2026 közötti kilobbizása és megszerzése anélkül történt, hogy világosan láttuk vagy tudtuk volna, hogy egyházi szolgálatunk melyik területéhez lesz rá szükségünk. A harácsolás pedig mindig belső rendetlenséget takar, és hosszú távon, évtizedekre ellehetetleníti társadalmi hitelességünket.

ABSZTRAKT

Isten és mammon

A tanulmány bibliaiteológiai áttekintést ad a pénz, a vagyon és az anyagi javak értelmezéséről, bemutatva, hogyan változik a gazdagság megítélése a különböző szentírási egységekben. A Tóra és a történeti könyvek még Isten áldásaként tekintenek a jólétre, míg a próféták és a bölcsességirodalom egyre inkább az elbizakodottság, az igazságtalanság és az Istentől való eltávolodás forrását látják benne. Az Újszövetségben és Jézus tanításában kicsúcsosodik ez a kritika: a mammon mint hamis istenség jelenik meg, amely kizárólagos igényt támaszt az ember hitére és bizalmára Isten országával szemben. Ugyanakkor a „hamis mammon” helyes felhasználása – az özvegyek, árvák és szegények támogatása – az üdvösség eszközévé is válhat. A tanulmány rövid egyháztörténeti kitekintéssel mutatja be, hogyan küzdött az ógyház a vagyon problémájával. Az írás végül tanulságokat is levon a mai magyarországi református egyház számára: a hitelességet, a transzparenciát, a józan sáfárságot és a túlzott vagyon-, illetve ingatlanfelhalmozás veszélyét hangsúlyozza. A pénz az egyház számára csak eszköz lehet a misszió szolgálatában, öncélként aláassa a misszió és az egyház társadalmi hitelességét.

Kulcsszavak: pénz, gazdaság, bibliai teológia, mammon, sáfárság

15 MEISTER, Ralf: „Ihr könnt nicht Gott und dem Mammon dienen” Der Umgang mit Geld im biblischen Zeugnis, in ABMEIER, Karlies (hrsg.): *Geld, Gott und Glaubwürdigkeit*, Leiden, Brill, 2016, 19–29, 19.

16 MACLEAN, W. B.: My Theology of Money, *Word & World*, 42. évfolyam, 2022/1, 15–17.

17 Akiket R. H. Hiers eszkatológiai proletároknak nevez: HIERS: i. m., 30. Oakman továbbmegy, és Jézus szegényeknek szóló tanítását egyenesen a galileai pénzen és adósságon alapuló elnyomó rendszer kritikájaként érti. Oakmannél Jézus a megnyomorító mammonnal szemben meghirdeti Isten felszabadító királyságát. OAKMAN, D. E.: The Radical Jesus: You Cannot Serve God and Mammon, *Biblical Theology Bulletin*, 34. évfolyam, 2004/3, 122–129.

18 MEISTER: i. m., 29.

ABSTRACT

God and Mammon

The study offers a biblicaltheological overview of money, wealth, and material possessions, tracing how different scriptural corpora interpret prosperity and its spiritual risks. Beginning with the Torah and historical books, where wealth often appears as a sign of divine blessing, the paper contrasts this with the prophetic and wisdom traditions, where wealth is a source of arrogance, injustice, and estrangement from God. The New Testament intensifies this critique: Jesus' teaching on Mammon frames wealth as a rival deity that demands trust and loyalty, warning that "you cannot serve God and Mammon." Yet the paper also highlights the possibility of transforming "unrighteous mammon" into an instrument of mercy and solidarity. A brief historical survey shows how the early church grappled with wealth. The conclusion draws contemporary lessons for the Reformed Church in Hungary, emphasizing integrity, transparency, responsible stewardship, and the danger of institutional accumulation that undermines credibility. The paper argues that material resources must remain tools for the mission rather than ends in themselves.

Keywords: money, wealth, biblical theology, Mammon, stewardship